ΜΑ'ΞΙΜΟΣ ΤΑΠΕΙΝ'ΟΣ ΚΥΘΗ'ΡΩΝ 'ΕΠΙ'ΣΚΟΠΟΣ 'ΕΣΧΕΛΙ'ῼ ΤΩ͂Ι ΣΟΦΩΤΑ'ΤΩΙ,

εὖ πράττειν.

Δεινός εἰμι τὰ ἐρωτικὰ, καὶ ἐντέλων, καὶ κατατεθηλυμένων τοῖς λόγοις, ἓν καὶ μόνον τοῦτο σκοπὸν πεποίημαι, τὸ ὑπανάπλειν παντοίως τοῖς ἐρωμένοις τὸν πρὸς ἐμὲ καλὸν ἀντέρωτα. προκαλοῦμαι γὰρ, ὥσπερ καὶ ἄκοντας εἶναι εἰς τὸ ὑπεκτρέφειν τὸ ἴσον τοῦ φίλτρου δαιμονικῶς. τοῦτο δὲ καὶ περὶ σεαυτὸν πράττων διατετέλεκας, Ἐσχέλιε μοι σοφώτατε: καὶ ἔσω σοι τοῦτο κοινὸν καὶ κρατήσιον τῆς περὶ σέ μου ἀνυπούλου καὶ καθαρᾶς στοργῆς. οὐδὲ γὰρ ἔγωγε ὀρέγομαι φιλίαν εἰλικρινῆ, τὴν πάνθ', ὅσ' ἂν κατατρίβῃ τὴν ἀκοὴν, ἐνδεικνυμένην· ἀλλὰ τὴν, ἐπειδὰν ἡ χρεία καλεῖ, καὶ τὸ δρᾶμα τῷ θέλοντι συμμιγνύουσαν. τοιαύτης δὲ τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ διαθέσεως, καὶ εἴθε καὶ αὐτὸς τοιοῦτος γίγνοιο τὰ περὶ ἐμέ. ἀντιπέμπεταί σοι καὶ παρ' ἡμῶν τι δωρίδιον, μικρὸν μὲν ἢ ὥστε τοῖς σοῖς παραβάλλεσθαι, καὶ οἷς ἡμᾶς καταπλουτίζεις δαιμονικῶς· πλὴν ἀλλ' εἰ μέτρον ποιοίης τοῦ δώρου τὴν γνώμην, οὐ τὴν αὐτοῦ τοῦ δώρου ἀξίαν, τάχα καὶ μέγα σοι τὸ μικρὸν λογισθήσεται. ἔστι δὲ καὶ ἄλλως μέγα τὸ δῶρον, εἰ τὴν τοῦ περὶ οὗ διαλαμβάνει τὸ συγγραμμάτιον, διεξετάσαις ἀξίαν. περὶ γὰρ προορισμοῦ διείληφε, ζητήματος τῶν ὅτι μάλιστα ἀναγκαίων κατὰ τὴν θεολογικὴν ὕλην. δέξαι τοίνυν τοῦτο, ἀσπασίως τε καὶ φιλοφρόνως· καὶ εἴγε σοι βουλομένῳ γένοιτο, πλείονα τὴν ἐπὶ τούτῳ ἐργασίαν ἀνάδειξον, τῷ κοινῷ τῶν περὶ τὴν ἱερὰν καταγινομένων θεολογίαν ἐπικοινώσας, χαλκοτύποις παραδιδόμενος εἰς ἐκτύπωσιν. ἔρρωσο, καὶ τὸ λεῖπον τῷ τῆς νόσσης βιβλιαρίῳ ἡμῖν ἐπίπεμψον. καὶ σύγγνωθι αὐτοσχεδιάζουσιν.

Ἐνετίηθεν, ἰουλίου ὀγδόῃ ἐπὶ δεκάτῃ, κατὰ τὸ ,α φ ϟ ί ἔτος τὸ σωτήριον.

αὐτοῦ, ἀκολούθως καὶ τὸν τῆς τελευτῆς τρόπον, τῷ θείῳ θελήματι παραδίδωσι· ὡς ἂν καὶ ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς, τῷ μέτρῳ τῆς ζωῆς συμπαρωρισμένος ᾖ πρὸ αἰώνων, καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ τῆς ζωῆς ἄγοιτο τέλος, καθὼς ἂν τῷ θεῷ δόξειεν οἰκεῖον εἶναι τῇ ἐνταῦθα τούτου ζωῇ, καὶ τῇ μετ' αὐτὴν διαδεξομένῃ καταστάσει, καὶ τὸ δικαίως ἀποθνήσκειν, εἴτε ἀδίκως, καὶ εἴτε τοὺς δικαίως βιοῦντας, εἴτε ἀδίκως, τῇ ποικίλῃ τε καὶ πανσόφῳ τοῦ θεοῦ περὶ ἑκατέρους κρίσει μόνῃ προσήκει. ταῦτα δὲ ἡμεῖς εὐρύτερον διειλόμεθα οὐκ οἴκοθεν, ἀλλὰ ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθοῦντες γραφαῖς. ὁ δὲ φερωνύμως μέγιστος οὗτος τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος, τὸ συμπέρασμα προστίθησι μόνον· ὥσπερ νομοθετῶν ἔχεις, ὦ φίλτατε, καὶ τοῦτον ἡμῶν ἐκ τῆς ἡσυχίας τὸν λόγον. μᾶλλον δὲ ὁ μέγας ἔχει βασιλεύς, καὶ ὁ τὴν ψυχὴν ἐκείνην φωτίσας, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

τῷ θεῷ δόξα αἰώνιος.

δυνάσαι ἀντεπιχειρεῖν αὐτοῖς καὶ λύειν τὰς ἀπορί-
ας. τοῦτο γὰρ ποιεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις, φρονίμων ἐστίν· ἅ-
μα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν καθηγεμόνων τῆς ἐκκλησίας οὕτω
ποιεῖν κεκανονισμένον ἐστὶ καὶ προωρισμένον. περὶ δὲ
τοῦ θείου προορισμοῦ ἀρκείτω σοι τὸ τοῦ παύλου ἀξί-
ωμα, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἱερᾶς ἁπάσης γραφῆς. ἐκ
περιουσίας δέ σε τῇ δόξῃ τῆς ἀληθείας ἐνιδρύων ταύτῃ
καλῶς, τὸν μέγαν περιτίθημι μάξιμον, ὥσπερ ἐπι-
σφράγισμα τῇ τῶν ἁγίων καὶ σοφῶν καὶ θεολόγων
σφραγίδι, ὃν ταυτόν ἐστι διὰ τοῦτο καὶ πάντας προσ-
θεῖναι τοὺς περὶ αὐτοῦ. ἐκεῖνος γὰρ πλείους ἑκατοντά-
δας κεφαλαίων ἐξέθετο, ἃ γνωστικὰ καὶ θεολογικὰ
ἐπιγράφει, ἄλλου κεφαλαίου παντάπασιν ἄλλην
ὑπόθεσιν διοριζομένου· καὶ ὥσπερ ἀποφάσεις καὶ ὅρους
ταῦτα συνέθετο, ὡς ἱπποκράτης μέν ποτε τοὺς λε-
γομένους ἀφορισμοὺς, τοὺς δὲ καρποὺς πτολεμαῖος.
τὸ τοίνυν κ΄. κεφάλαιον αὐτοῦ τῆς δ΄. ἑκατοντάδος
οὕτωσὶ διορίζεται: ᾧ τρόπῳ βούλεται ὁ τὴν ἑκάστου περὶ
τῶν αἰώνων διορίσας ζωὴν ὁ θεὸς, ἕκαστον πρὸς τὸ
οἰκεῖον τῆς ζωῆς ἄγει τέλος, εἴτε δίκαιον, εἴτε ἄδικον.
καὶ τοῦτο ὅλον καὶ μόνον αὐτοῦ τὸ κ΄. ἐστὶ κεφάλαιον.
ὡς οὖν προωμολογημένου πᾶσι τοῦ, καὶ τὴν ζωὴν ἑ-
κάστου διωρισμένην εἶναι, κατὰ τὸν χρόνον, καὶ τὸ πέρας
αὐτῆς,

σεις, οὐ μόνον αὐτάς, ὑφ' ὧν τινὲς σαλεύονται. ἀποροῦντες γάρ, εἰ δυνατόν ἐστι, λοιπὸν τὴν ἀνθρωπίνην προαίρεσιν ἐνεργεῖν ἐν τοῖς προαιρετοῖς, καὶ ἢ στεφανοῦσθαι ἢ κολάζεσθαι, τοῦ θείου κρατοῦντος προορισμοῦ, καὶ εἰ δυνατόν ἐστι χρησιμεύειν ἡμῖν ἔτι τὰς εἰς τὸ θεῖον εὐχάς, καὶ περὶ τῶν ἐκ τύχης καὶ αὐτομάτου λεγομένων γίνεσθαι, καί τινα τοιαῦτα ἀποροῦντες, καὶ μὴ δυνάμενοι λύειν, τὸν θεῖον ἀποσκευάζονται προορισμόν, ὡς τῶν ἀποριῶν αὐτοῖς αἴτιον. ἐκεῖ ταῦτα πάντα ὄψει ἰατρευόμενα τῷ φαρμάκῳ τῆς ἀληθείας. ἐκεῖ καὶ τὸν δαμασκηνὸν ἰωάννην συμβιβαζόμενον εὑρήσεις τῷ καθηγεμόνι πάνυ καλῶς· καὶ ὡς ἂν αὐτὸς ὁ θεῖος ἰωάννης βουληθείη, καὶ χάριν ἔχει τοῖς συμβιβάζουσιν. ἐκεῖ τὴν θείαν πρόνοιαν οὐ χωλεύων, καὶ πρὶν ὁμολογεῖν, ἀναιρῶν, ὡς οἱ πολλοὶ δι' ἄγνοιαν πάσχουσιν· ἀλλ' ὡς αὐτὸς βούλεται καὶ αὐτὸς ἐκθειάσεις, καὶ ὡς ἀποκαλυφθῆναι τοῖς τέκνοις ἠθέλησεν, οἷς εὐδόκησε, τὴν ἁρμόττουσαν αὐτοῖς ἐκ φιλοσοφίας δοῦσα πρώτου παρασκευήν. ὡς οὖν ἐκείνου σοι τοῦ λόγου πρὸς πάντα ἀρκέσαντος, οὐδὲν νῦν περὶ τούτου πραγματευόμεθα. σοὶ δέ, φίλτατε, περὶ μὲν τῶν ὅρων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρκείτω πρὸς σοῦ ἐναντίους τὸ τοῦ βασιλείου μόνον ἀξίωμα, εἰ μὴ

δύνασαι

μένοις χαριζόμενος, ἐκείνῳ μόνῳ προεγνωσμένον, καθάπερ ὅρου καὶ πέρατος, ὃ τοῖς ἔργοις τελευταῖον ἐκβαίνει. ἐπεὶ δέ τινες, ὥς φῂς, αὐτὸν τὸν μέγαν Βασίλειον αἰτιώμενοι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ προσιέμενοι, αὖθις ἐξαιτιῶνται: σὺ νῦν, ὁσιώτατε, συνῆκας μὲν τὴν αἰτίασιν καὶ τὴν ἐξαιτίασιν καλῶς, ὁπόσον ἔχει φρονήσεώς τε καὶ ἀληθείας· ἔμαθες δὲ αὐτὸν οὐκ ἐκ τοῦ παρήκοντος θεολογοῦντα ταῦτα, ἀλλὰ πρὸ ἔργου, καὶ ὅρους εὐσεβείας ταῦτα, καὶ κεφάλαια ὀνομάζοντα, ὧν μὴ χρῆναι μηδένα παρεξιέναι ἠκούσας παρ' ἡμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς διδασκάλοις τοῖς ὁμοίοις συμφωνοῦντα, μᾶλλον δὲ τοῖς θείοις ἔργοις καὶ νόμοις
* ἴσ. ταῦτα δέχου συνᾴδοντα, * ἅπερ ἐκ πολλῶν ὀλίγα τινὰ νῦν ἐξεθέμεθα, ὅσον αἰνίξασθαι τὴν τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς
ἢ ἄλλοτι. θείους κανόνας ἐφαρμογήν. ὁπόταν δὲ καὶ τὰς εἰς τοὐναντίον ἐπιχειρήσεις πέμψῃς ἡμῖν, ἃς ἀκηκοέναι λέγεις πολλῶν: πέμψομέν σοι κἀκείνων τὰς λύσεις. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ μεγάλου βασιλείου ἀπόφασις αὕτη πρὸς τὸν θεῖον ἀνήκει προορισμόν, ἔχεις τὸν πολὺν περὶ θείας προνοίας καὶ προορισμοῦ λόγον ἡμῶν, πρὸ ἔργου τότε καὶ πάνυ σπουδαίως συγγεγραμμένον ἡμῖν. ὦ τῆς κοινῆς δυστυχίας. ὦ τῆς ἐμῆς λυγροτάτης ζωῆς. ἐκεῖ καὶ πᾶσαν σχεδὸν λυομένην ἀπορίαν εὑρήσεις

θεν τὰ τοιαῦτα εἶχεν εἰδέναι· τοῦ γοῦν προφήτου δαβὶδ, καθ᾽ ἡμέραν ἤκουε λέγοντος, καὶ οὐκ ἂν εἶχε τὸν τοῦ θείου κάτοχον παρακρούεσθαι. ἤκουε δὲ αὐτοῦ λέγοντος· γνώρισόν μοι κύριε ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι· καὶ γνώρισόν μοι τὸ πέρας μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστιν. οὐκοῦν παρ᾽ εἰδότος ἐζήτει μαθεῖν, ὡς καὶ ὡρισμένον εἰδότος, καὶ μαθεῖν ὡρισμένον. καὶ ἵνα μηδεὶς ἔχῃ λέγειν, ὡς ᾔδει μὲν ὁ θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτειν εἶχεν, εἴπερ ἠβούλετο, οὐκ εἶχε δὲ πράττειν ἐν τοῖς τοιούτοις τῇ φύσει καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίοις ὅπως ποτὲ ταῦτ᾽ ἐπιτρέψας ἀλλαχοῦ πάλιν φησίν· ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου. καὶ οὐκ ἐζήτει θανεῖν ἁπλῶς, εἴτω ἀπαλλαγῆναι. τοῦτο γὰρ καὶ μὴ ζητοῦντος ἔμελλέ ποτε γίνεσθαι, ἀλλὰ θείῳ ἐξαχθῆναι θελήματι, καὶ πρὶν εἰς γῆρας ἐλθεῖν. καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ἀλλαχοῦ· μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου. οὐκ ἐζήτει δὲ τὸ ἄηθες τῇ θείᾳ προνοίᾳ τοιοῦτος ὤν, καὶ εἰδὼς ἐκ τοῦ πνεύματος ἃ δεῖ αἰτεῖσθαι. οὐκοῦν ἐξάγει ὁ θεὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἐπειδὰν βουληθῇ ἐν τῷ ἡμίσει, ἢ ὅλως μέρει τινὶ, τοῦ πᾶσι κοινοτέρου μέτρου τοῖς ἐν τῇ ζωῇ διαρκοῦσι, καὶ προστίθησι καὶ συντέμνει, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἢ οὕτω κρείνων αὐτὸς, ἢ καὶ τοῖς εὐχο-

ἀποχρῆται. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ α΄. τῶν βασιλειῶν λέγεται: κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ: οὐχ ὡς ἰδίᾳ πράττοντος μόνον ἑκάτερον, ὅ ταὐτόν ἐστι τῷ θέλοντος ἑκάτερον γίνεσθαι, ὡς αὐτοῦ ζωῆς καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος: ἀλλ᾽ ὡς καὶ ἐν τῷ θανατοῦν πολλάκις ζωογονοῦντος καὶ τὸν τοῦ θανάτου χρόνον καὶ τρόπον πρὸς τὸ συμφέρον, καὶ τὴν προωρισμένην ζωὴν, πολλοῖς οἰκονομοῦντος καὶ τάττοντος. καὶ αὖθις ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ λέγεται, ἀφῆκεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ βουλῇ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, εἰ καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀποδεδοκιμασμένων τοῦτο νοοῖτο ἄν: ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τὴν τῆς αὐτεξουσιότητος ἐλευθερίαν προσμαρτυρεῖ. οὐ γὰρ ἄκοντας ἕλκει πρὸς τἀγαθόν: ὧ δ᾽ ἂν αὐτοὶ προαιρούμενοι πράττοιεν, ἐπόπτης ἐστὶν αὐτὸς, καὶ διανομεὺς τῶν ἁρμοττόντων ἑκάστῳ, καὶ διὰ τὴν αὐτεξουσιότητα, τῆς θείας οὐκ ἐξαιροῦνται προνοίας, οὔτ᾽ ἐπὶ τὸ χεῖρον, οὔτ᾽ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτοῖς, ἁπλῶς δὲ ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον. τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ὁ μέγας ἤχθη βασίλειος, ἐκεῖνα περὶ τῶν τῆς ζωῆς ὅρων διδάσκειν τὰ τέκνα, καὶ τῷ θείῳ προσάγειν αὐτοὺς ἐντεῦθεν θελήματι. προέργου μὲν θεολογῶν, ἑπομένως δὲ καὶ πρὸς τὰ ἤθη λυσιτελῶς, ὃ τοῖς διδασκάλοις πᾶσιν ἐσπούδασται. καὶ εἰ μηδαμόθεν ἄλλο-

θεν

θαύουσι, σκοπουμένους μὲν τὸ τῆς βίας φαινόμενον, τὴν δὲ οὐράνιον πρὸς τοῦτο ῥοπὴν λογίζεσθαι μηδ' ὅλως ἐφικνουμένους. αἱ δὲ πρόδηλοι τῶν θανάτων καὶ παρὰ φύσιν ἀπαλλαγαί, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως οὐδὲν διαφέρουσαι, παρείσθωσαν ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ὡς τῇ τῶν προωρισμένων τάξει συμβαίνουσαι, ὅτε μὲν ἀπαλλάττοντος τοῦ θεοῦ παραδόξως, ὡς οὕτω συμφέρειν αὐτοῖς, καὶ τῷ αὐτοῦ συνᾴδον θελήματι. ἄλλοτε δὲ καὶ δι' ἀμφότερα συγχωροῦντος σφίσι μεθίστασθαι: ἢ τῆς φύσεως ὑπουργούσης, ἢ βίας τυραννικῆς ἐξαγούσης. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα τὸν ἡμέτερον ἐκφῆναι σκοπόν, ἐπὶ συστάσει τῆς ἀληθείας οὐχ ἧττον, ἢ τῆς τοῦ διδασκάλου γνώμης. εἰ δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ λέγεται, ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησε: τοῦτο κατὰ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου νοεῖται. οὐ γὰρ θέλει τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων προηγουμένως, οὔτε ποιεῖ· ὥσπερ οὐδὲ τὴν αἰτίαν τούτου τὴν ἁμαρτίαν: ἀλλὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης τάξιν καὶ πάνυ βουλόμενος, ἧς ἐστὶ τὸ τοῖς ἁμαρτάνουσι δίκην ἐπάγεσθαι ἑπομένῃ θελήσει· θέλει αὐτὸν καὶ ποιεῖ: εἰ καὶ ἐλέους ὑπερβολῇ, καὶ φιλανθρωπίᾳ, καὶ τοῦτον τοῖς τέκνοις μυρίοις τρόποις οἰκονομεῖ πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν τῇ κοινῇ τοῦ γένους ποινῇ, πρὸς οὓς ἂν βούλοιτο, καὶ πρέπον εἴη, πατρικῶς

φθάσαντες διεξήλθομεν. καὶ οὐ δίκαιον ἡμᾶς, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τοῖς ἀκαταλήπτοις τε καὶ μὴ δεδομένοις ἐπιχειρεῖν, καὶ τῶν ὁμολογουμένων καὶ δεδομένων ἡμῖν εἰδέναι, διαπιστοῦντας ἀφίστασθαι. καίτοι τὸ καὶ τὰς τῶν ἀποδεδοκιμασμένων ἢ ἠλεημένων ζωὰς τῷ θείῳ ὑποκεῖσθαι ζυγῷ, καὶ τὴν αὐτῷ δοκοῦσαν ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ βίου καὶ τούτους ὑφίστασθαι, ἡ θεία διδάσκει γραφή. καὶ δηλοῦσι μὲν οἱ βίαιοι θάνατοι πλήθεσιν ἐπαχθέντες καὶ ἄρχουσι, ζήλῳ δικαιοσύνης, ἀγγέλων ὑπηρετουμένων καὶ προφητῶν, οὐκ ἄνευ θεοῦ· δηλοῦσι δὲ αἱ διὰ τῶν προφητῶν ἀπειληθεῖσαι πόλεσί τε καὶ ἔθνεσι ἐξολοθρεύσεις· καὶ ἡ μετανοίᾳ καταφυγόντων ἐπὶ τὸν θεὸν πεπαυμέναι, ἢ ἀμετανοήτων μεινάντων γενόμεναι· αἱ προσθῆκαι τῆς ζωῆς ἐνίοις μετανοήσασι, μετὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀπαγόρευσιν, ἐκ θεοῦ μηνυθείσης τῆς τελευτῆς, καὶ σημείοις πᾶσι φανερᾶς γενομένης. ἀνανίας δὲ καὶ σάπφειρα ἀποψύξαντες, οὐ τῷ τοῦ πέτρου, τῇ δὲ τοῦ θεοῦ δυνάμει, ὃν ὁ πέτρος ἐπεκαλεῖτο· καὶ τοῦ πέτρου μὴ παρόντος, καὶ τὸ ψεῦδος ἐλέγχοντος, ἀπέψυξαν αὐτοῦ, οὕτω τοῦ θεοῦ βουλομένου. καὶ πόσοι τῶν ἀνθρώπων ἀνηκέστως παρανομοῦντες βιαίως ἐξάγονται, ἄλλος ἄλλην ὑφιστάμενοι βίαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους λανθάνουσι,

εἶναι σπουδαίους, μηδὲ πρὸς τὴν προαιώνιον προωρισμένους ζωήν· οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον. δοκεῖ γὰρ καὶ ἡμῖν μετὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς Βασιλείου τὸ, τοῖς προωρισμένοις πεπηγέναι θεόθεν τὰ τῆς ζωῆς μέτρα, καὶ πρὸς τὸ ἀΐδιον συμφέρειν αὐτοῖς ἐκκλίνεσθαι, ἢ συστέλλεσθαι τοῖς χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς καὶ εἰς τιμὴν σκεύεσι, κατὰ τὸν παῦλον, οἵπερ ἀναρίθμητοι μέν εἰσι, καὶ τούτου χάριν ἡ γένεσις, εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν πεσόντων οὐρανόθεν ἀγγέλων. θεῷ δὲ γινωσκόμενοι μόνῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ φανεροῦνται τινὲς ἐξ αὐτῶν, οὓς ἂν βούλοιτο φανεροῦσθαι κἀνταῦθα, καὶ οὓς λανθάνειν ἀδύνατον. ἔπειτα, καθάπερ προνοεῖ μὲν πάντων ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διαφόρως καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστων· οὕτω καὶ περὶ τοῦ τέλους αὐτῶν ποικίλην εἰκὸς ἔχειν παρὰ τῇ θείᾳ κρίσει τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀπόβλεψιν. καὶ πᾶσι μὲν γὰρ ἀνθρώποις ἐφίστησιν ἄγγελον, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς ἀπολαύει τοῦ ἀγγέλου κηδεμονίας ὁ πιστὸς τῷ ἀπίστῳ, οὐδ' ὁ φαῦλος τῷ ἀγαθῷ, κἂν ὦσιν ἄμφω πιστοί· οὕτω κἀνταῦθα τὴν μὲν ζωὴν ἡμῶν ἁπάντων καὶ τὸ τέλος ὡρίσθαι, πᾶσα ἀνάγκη. ἡ δὲ διάφορος περὶ ταῦτα κρίσις κατὰ τὰς τῶν ζώντων διαφορὰς, τῷ θεῷ ἔγνωσται μόνῳ, ὀλίγων ἡμῖν ἀποκαλυφθέντων ἔκ τε τῶν θείων γραφῶν, ἔκ τε τῶν ἱερῶν ἱστοριῶν, ὡς

παύοντα ταύτην, τὴν μόνην ὕλην τῶν περὶ ἡμᾶς προνοιῶν τοῦ θεοῦ, δι' ὧν πρὸς αὐτὸν ὁριζόμεθα. αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ τέλος ἡμῶν, οὐδεὶς ἄλλο τέλος ἡμᾶς ὁρίζει παρ' ἑαυτόν. οὐκοῦν ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ πρόνοια, πάρεργον ἔσται τῶν ποικίλων καὶ πολυτρόπων αἰτιῶν τοῦ θανάτου, καὶ τύχης καὶ αὐτομάτου, καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων καὶ πάντων τῶν ὁπωσοῦν ὄντων, κατὰ πρόνοιαν ὄντων, ἢ μᾶλλον, ὁ μὴ φροντίζων ὁπότε καὶ ὅπως ὁ θάνατος τὴν ζωὴν παύσει, καὶ τὴν ταύτης καρποφορίαν τοῖς ζῶσι σπουδαίως, οὐδ' ὅπως ζήσονται, καὶ οἱ ζῶντες ἀνύσουσι, πάνυ τοι φροντιεῖ. εἰ δὲ τοῦτο ψεῦδός τε καὶ ἀδύνατον, καὶ δι' αὐτοῦ μόνου κατευοδοῦνται πρὸς τὸ τέλος ὁριζόμενοι, ὁπόσον ἂν καὶ οἴκοθεν σπεύδωσιν οἵγε σπουδαῖοι: εὐλόγως καὶ τῷ τῆς ζωῆς μέτρῳ, πρὸς τὸ συμφέρον κέχρηται τῶν ὁριζομένων, καὶ μετρεῖ τὴν ζωὴν, ὁ μόνος μετρεῖν δυνάμενος; καὶ τὰ ποιοῦντα τὴν τελευτὴν, αὐτοῦ κελεύοντος, ἢ συγχωροῦντος καὶ μὴ κωλύοντος, ταύτην ποιοῦσιν. ἅπτεται γὰρ ἐκ τοῦ ἐσχάτου, μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου ἰσχυρῶς ὁ θεὸς, ἐν τῇ σοφίᾳ λέγεται: καὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται εἰς τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρός μου, καὶ τὰ ἑξῆς, αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν φησι. τὸ δὲ μὴ πάντας

εἶναι

εἰ καὶ συντομίας χάριν τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τούτων ἐξ αὐτοῦ παρήκαμεν μαρτυρίας. οὐδ' αὐτὴ πάντας ἱστορεῖν τοὺς τρόπους, ἀμήχανον γάρ· ἀλλὰ βραχεῖς τινὰς τούτους, ὡς ἂν ἐξ αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν ἀγνοουμένων, ὡς σιωπωμένων, βεβαίαν ἡμεῖς τὴν περὶ τῆς προνοίας ἔχωμεν πίστιν, ἣν οὐ γινωμένων μόνον ἡμῶν καὶ ζώντων, ἀλλὰ καὶ μεθισταμένων ἐντεῦθεν ποιεῖται, ὡς τῇ θείᾳ πρέπον ἐστὶν ἀξίᾳ καὶ ἀγαθότητι καὶ σοφίᾳ. μᾶλλον δὲ ταυτόν ἐστι, τό, ζώντων ἡμῶν προνοεῖν, καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς ὁποῖον ἔσται καὶ ὅτε, μὴ καθάπαξ ὑπερορᾶν. ὁ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὅρος, καὶ πέρας, καὶ κρίσις ἐστὶ καὶ σφραγίς, καὶ οὗ πρὸ ἔργου πάντες οἱ ζῶντες φροντίζουσιν, οἱ μὲν ἀπευχόμενοι τὸν θάνατον ἐγγύθεν ἥκειν, οἱ δὲ εὐχόμενοι, διαφόρως ἑκάτεροι. ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀγόμενοι λογισμοῖς, ἀκούουσι γὰρ τό, ἐν ᾧ εὕρω σε, ἐκεῖ καὶ κρινῶ σε. τίνα δὲ λόγον ἔχον ἐστί, τῆς μὲν τῶν ἀνθρώπων ζωῆς οὕτω πατρικῶς τὸν θεὸν προνοεῖν· τῆς δὲ τελευτῆς αὐτῶν μηδένα ποιεῖσθαι λόγον; ἡ μὲν γὰρ ἐνταῦθα ζωὴ ὁδοιπορία τίς ἐστι πρὸς τὸ προκείμενον τέλος· ὁ δὲ θάνατος τὴν ἐνταῦθα παύει ζωήν. καὶ πᾶσα μὲν ἑκάστου σπουδή, πᾶσα δὲ θεόθεν χορηγία συναποπαύεται. πολλὰ δὲ τὰ ποιοῦντα τὸν θάνατον. ὥστε καὶ τὰ τὴν ζωὴν παύοντα

περὶ ὥρας συγχωρεῖται· ὥστε τὰ ἁμαρτήματα τῶν κουφοτέρων ὄντα τῇ τελευτῇ διαλύσασθαι. καὶ ζῶσι μέν τινες ἐπὶ πλέον κοινωφελῶς, ἄλλοι δὲ τοὐναντίον κοινοβλαβῶς, ἀξίων ὄντων ἑκατέρων τῶν μὲν ὑπουργεῖν, τῶν δὲ, ἀπολαύειν τῆς θείας εὐμενείας, ἢ τῆς θείας ἀποστροφῆς. μεθίστανται δέ τινες αὖθις, ἐπ' ὠφελείᾳ μὲν ἑαυτῶν τάχιον, ζημίᾳ δὲ τῶν ἐκ τῆς ἐκείνων ὠφελουμένων ζωῆς, ἐπειδὰν αὐτῆς κριθῶσιν ἀνάξιοι. τῶν δ' ἑαυτοῖς μόνοις καὶ θεῷ ζώντων, ἄλλοις δι' ἄλλας αἰτίας, ὠφελίμους αὐτοῖς, ἡ ζωὴ μακρύνεται ἢ συντέμνεται, καὶ πρόδηλοῦται γε πολλοῖς αὐτῶν, καὶ ἄλλοις περὶ αὐτῶν προδηλοῦται. καὶ οὕτω τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς ὁ χρόνος αὐτῆς ἐν τῷ πανσόφῳ περὶ αὐτὴν συνάδει θελήματι, ὡς ἐνίοτε μὲν, καὶ τοῖς καλῶς ἐπισκεπτομένοις ὁρᾶσθαι δύνασθαι, καὶ μᾶλλον ἀποκαλύπτοντος τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ πλεῖστον, τῷ θεῷ μὲν ἐγνῶσθαι, πάντας δὲ λανθάνειν ἀνθρώπους. τούτων ἁπάντων αἱ ἱεραὶ ἱστορίαι πλήρεις εἰσίν. αἱ τῶν πατέρων διακείσθαι τῶν ἱερῶν, οὐ μάτην συγγεγραμμέναι, οὐ μάτην ἀναγινωσκόμεναι, τοῖς μετὰ τῆς ἀληθείας ὁμοῦ, καὶ τῆς ἑαυτῶν φροντίζουσι σωτηρίας. ἀλλ' ὃ μεῖζόν ἐστι, τούτων ἁπάντων ἡ θεία γέμει γραφὴ, λέξεσιν αὐταῖς, ἃ νῦν γέγραπται, βεβαιοῦσα,

ἑπτακόσιν, οἴδασιν· ὅν. ὑπουργεῖ δὲ τῇ θείᾳ περὶ ἕκαστον κρίσει, ἥ, τε διάφορος τοῦ βίου τάξις τε καὶ προαίρεσις ἐν ἑκάστῳ, καὶ ἡ τῆς προαιρέσεως αὖ ἐν πλείοσι καὶ τῆς τάξεως κοινωνία, πρὸς τὸ διάφορον ἐν ἑκάστοις, ἢ τὸ αὐτὸ ἐν πολλοῖς τὸ τῆς ζωῆς ὁρίζεσθαι τέλος. καὶ ποῖος ἂν ἐξαρκέσειε νοῦς τὴν ἄπειρον ἀνιχνεύειν τοῦ θείου οἰκονομίαν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῶν θείων ἔργων συλλεγομένην; ὥσπερ οὖν, περὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς ποικιλωτάτη καὶ πάνσοφος ἡ θεία οἰκονομία, κατὰ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων τῆς αὐτοῦ προνοίας διάταξιν: οὕτω καὶ περὶ τὸν χρόνον τῆς μεταστάσεως, διάφορον καὶ ποικίλην τὴν θείαν οἰκονομίαν ἐστὶν ὁρᾶν. οἱ μὲν γὰρ ἐν νεότητι μεθίστανται τῆς ζωῆς ταύτης ἁρπαζόμενοι, ὡς τῆς τῶν χρόνων προσθήκης, οὐ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ τὴν σύνεσιν αὔξειν μελλούσης, ἀλλὰ μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ χεῖρον: οἱ δὲ, συγχωροῦνται ζῆν τῇ τῆς ζωῆς προσθήκῃ, προκόψοντες ἐπὶ τἀγαθὸν, καὶ ἄλλους ὠφελήσοντας τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι, ἢ τοὐναντίον, ὥστε τῆς τῶν πατέρων ἁμαρτίας μέλλοντας γίνεσθαι κοινωνοὺς, καὶ τὴν τῆς ἁμαρτίας ἐκείνων δίκην ὑπέχειν ἐνταῦθα. οἱ δὲ ἀσθενοῦντες καὶ ἀῤῥωστοῦντες, κακοπαθοῦσι καὶ θνήσκουσιν ἱκανοὶ, οἷς ἡ τελευτὴ καὶ

ψυχὰς καταπλήττουσα. ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ λανθάνει μὲν τοὺς πολλοὺς τὸ πέρας τῆς τελευτῆς, πλὴν αὐτῶν τῶν ὑφισταμένων, ἐνίοτε μηδὲ αὐτοῖς ἐνταῦθα συνορώμενον, ἕως εἰσὶν ἐν τῷ σώματι, καὶ ἡ καθαιρούσης τῆς τελευτῆς ἐκ θείας φιλανθρωπίας ἂν βίαιος ᾖ. οἷς ἀρκεῖν ἂν κριθείη τὸ τοῦτον καθήρασθαι πρὸς τὸ τυχεῖν ἐλεουμένους τέλους εὐδαίμονος, ἢ τοὺς ἄλλους ὠφελούσης, ἂν προοίμιον τῆς ἐκεῖ κακοδαιμονίας, καὶ τῆς ἐνταῦθα πονηρίας, καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀποστροφῆς ἔνδειξις, βιαίως ἐπάγηται, καὶ ἡ προσθήκης τῇ ἐκεῖ κακοδαιμονίᾳ οὔσης ἐν τοῖς πονηροῖς, ἂν ἀνώδυνος ᾖ: ἢ πρὸς ἀμοιβήν τινα δικαιοσύνης ἐνταῦθα τινός, ὡς ἂν τῆς ἄλλης πονηρίας αὐτῶν ἐκεῖ τὸ δέον καὶ οἰκεῖον προσληψομένης, ἡ ἐνταῦθα δικαιοσύνη καὶ ζῶσι καὶ τελευτῶσι, μὴ καθάπαξ ἄμισθος ᾖ. ἐνίοτε δὲ καὶ εὐχαῖς τινῶν χαριζόμενον τὸ θεῖον. οὐ γὰρ πάσαις οὐδὲ πάντων χαρίζεται, τὴν διαφορὰν ἐν αὐτοῖς τοῦ βίου ψηφίζεται λῆξιν. οἱ μὲν γὰρ ἀνώδυνον καὶ εἰρηνικὸν αὐτοῖς εὔχονται τὸ τοῦ βίου τέλος ὑπάρξειν: οἱ δὲ γενναῖον μᾶλλον, καὶ ὕλην αὐτοῖς παρέχον φιλοσοφίας καὶ εὐελπι. τὸ γὰρ οὕτω μεταστῆναι τοῦ βίου, ἢ στεφάνων προσθήκην τοῖς ἀκριβῶς βεβιωκόσιν, ἢ κάθαρσιν τελείαν καὶ λύσιν ἐνοχῆς ἁπάσης τοῖς

ἐπται-

τῆς ζωῆς, τῇ τε πρὸς τὸ τέλος ὁδῷ, τουτέστι τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ τῇ μετ' αὐτὴν οἰκείᾳ τοῦ τέλους ἐπιδείξει ἢ ἀποδείξει, σύμμορφός ἐστι καὶ συνάδουσα, ὥσπερ μεθόριον οὖσα τῶν ζωῶν ἀμφοτέρων, καὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦ τέλους ὥσπερ συνάφεια. ἔστι μὲν ὅτε καὶ φανερᾶς οὔσης πᾶσι τῆς τελευτῆς, ὅπως ἔχει πρὸς τὴν εὐθὺς διαδεξομένην ζωὴν ἀθλίαν, ἢ μακαρίαν, ὡς ἐπὶ τῶν δικαιοσύνης ἕνεκα, ἢ εὐσεβείας, αἱρουμένων θνήσκειν προδήλως, οὐκ ἄνευ θεοῦ καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπιπνοίας, ὃ προσήκει τοῖς μάρτυσι, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' ἀρετῆς καὶ δι' αὐτὴν τελευτῶσι, κἂν μὴ φανερῶς τῷ μαρτυρίῳ προσάγωνται), ἀλλ' ἐπιβουλευόμενοι βιαίως ἐξάγωνται τῆς ζωῆς καὶ συκοφαντούμενοι, ἢ ἐπὶ τῶν φυγόντων τὸν κόσμον, καὶ σταυρῷ πρέπουσαν ζησάντων ζωὴν, καὶ ὁμοίαν τῇ ζωῇ τελευτὴν ἀπαράκλητον, ἐνίων δὲ καὶ ἄδικον ὑφισταμένων, ἢ τοὐναντίον ἐπὶ τῶν ἐπ' ἀδίκοις καὶ πονηροῖς τολμήμασι, καὶ τῇ ὅλῃ συμμόρφοις αὐτῶν ζωῇ τὴν πρέπουσαν ὑφισταμένων βιαίως ἔξοδον. οὐ μόνον δὲ τῇ κρίσει τῶν ἀνθρώπων σαφής ἐστιν ἡ τοιαύτη τελευτὴ ποῦ φέρει, ἀλλὰ τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς τε καὶ εὐσεβείας θνήσκειν προαιρουμένοις λαμπρὰ καὶ ποικίλη ἡ οὐράνιος ἐπιφαίνεται μαρτυρία, καὶ τὰς τῶν συνόντων ὄψεις καὶ

ρισμὸς, μέρος ὢν τῆς θείας προνοίας, τὸ μέγιστον καὶ δόγμα τῆς πίστεως ἀναντίῤῥητον, καὶ καθάπερ σύνδεσμος τῆς πίστεως ὅλης. καὶ οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν αἰώνιον εἰσὶ προωρισμένοι ζωὴν, οἷς καὶ οἱ ἐλεούμενοι συναριθμείσθωσαν νῦν: οἱ δὲ ἀπ' αὐτῆς ἀποδεδοκιμασμένοι, εὐλόγως καὶ ταῦτα κατὰ τὴν ζωὴν ἑκάστου καὶ τελευτὴν τῇ ἐπιτεύξει τοῦ τέλους, ἢ ἀποτεύξει, οἰκείως συνδιατεθέντα: ὡς ἐπίπαν μὲν, καὶ τῆς ἑκάστου πονηρίας ἢ ἀρετῆς, καὶ εὐβουλίας ἢ ἀβουλίας, τῇ τοιαύτῃ συνεργούσης ἐφεξῆς διατάξει τοῦ θείου. ἔστι δὲ ὅτε καὶ παρὰ τὴν ἑκατέρων ἐν τῷ παραυτίκα μελέτην τε καὶ σπουδὴν, τὸ πρέπον ταῖς αὐτῶν ἕξεσι καὶ ἀξίαις, καὶ ζῶσι καὶ τελευτῶσιν οἰκονομοῦντος, ὡς ἂν ποικίλαις τε καὶ πολυτρόποις μεθόδοις, καὶ ἄλλαις ἐπ' ἄλλων κεχρημέναις, κατὰ τὴν εὐρυτάτην καὶ πάνσοφον αὐτοῦ διοίκησιν, ὁ θεῖος ἀεὶ αὐτοῦ προορισμὸς ἐξανύοιτο, ἢ τοῦ ὅρου δηλονότι καὶ τέλους ἐπίτευξις ἢ ἀπότευξις. εἰλήφθω γὰρ νῦν κοινῶς ὁ προορισμὸς, ὡς προορισμοῦ γένος καὶ ἀποδοκιμασίας. τῆς δὲ τῶν ἀνθρώπων ζωῆς, ἣν ἂν οἴκοθεν προαιρῶνται, ἢ συμπροσαγούσης τῷ τέλει μετὰ τῆς ἄνωθεν συνεργείας, ἢ ἀφιστώσης τοῦ τέλους, μετὰ τῆς ἐκεῖθεν ἐγκαταλείψεως: εὐλόγως καὶ ἡ μετάθεσις μὲν ἀπὸ τῆς τοιαύ-

της

καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. καὶ πρὸς ἐφεσίους αὖθις λέγων: ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ ὁ θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἀποδεδοκιμασμένων ἀπὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς λέγων ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους: εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς δεῖξαι τὴν ὀργὴν, τουτέστι τὴν τῆς δικαιοσύνης ἀπότισιν, καὶ γνωρίσαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὑπέμεινε, τουτέστι, συνεχώρησεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ, σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ἵνα δείξῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν. καὶ πανταχοῦ τῶν οἰκείων ἐπιστολῶν τὸν θεῖον οὕτω προορισμὸν βεβαιῶν, τὴν περὶ τοὺς ἀνθρώπους δηλαδὴ εἰδικὴν πρόνοιαν, καὶ ὅσα ταύτῃ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συνέπεται: εἰκῆ ταῦτα λέγει, μᾶλλον δὲ λέγουσιν; ἀπείη γε τοῦτο. ὁρᾷς τῆς ἐναντίας δόξης τεθείσης ἐξ ὑποθέσεως, ὅσα τῶν ἀληθῶν ἀναιρεῖται; μᾶλλον δὲ οὐδὲν σχεδὸν ὑπολείπεται. τὰ γὰρ ἐξ ἐκ τῆς ἱερᾶς γραφῆς παρηγμένα νῦν, ἄλλο μὲν ἄλλου μυστηρίου πλήρεις ἐστί: πάντα δὲ αὐτὰ σὺν ἐκείνοις, μιᾶς τῆς προκειμένης ἡμῖν ὕλης διευρυτάτης οὔσης, ἔνδον ἐστίν. ἧς σαλευομένης αὖ, οὐδὲν ἐκείνων μένει λοιπόν. εἰ δὲ πάσαις ἀνάγκαις ὁ θεὸς κρατεῖ προο-

ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ τὸ, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ· καὶ τὸ, χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα, τὸν θεῖον ἐπικυροῦντα προορισμὸν περὶ τῆς ἑκάστου ζωῆς καὶ τελευτῆς. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς, ὡς περὶ ἀνθρώπου ἑαυτοῦ ταυτὶ διελέγετο, καὶ ὡς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πάσχοντος ταῦτα πάντα προυδαίως καὶ θεοπρεπῶς ὡρισμένα, ποῦ τάξομεν; ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐρχόμεθα. ὁ πέτρος συμβουλεύων πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς, ὅπως σπουδάζωσι δι' ἀγαθῶν ἔργων βεβαίαν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι, ἣν ἐξελέγησαν. περὶ δὲ ἑαυτοῦ λέγων εἰδέναι, ὡς ἄρα ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος ἰησοῦς χριστὸς αὐτῷ τοῦτο ἐδήλωσεν. ὁ δὲ παῦλος ἀφωρισμένον ἑαυτὸν καλῶν, εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν ἐν γραφαῖς ἁγίαις, καὶ τὰ ἑξῆς. ἔτι τὸ διὰ τοῦ μωσέως βεβαιῶν, ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. καὶ συμπεραίνων, ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ. καὶ πάλιν· οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε. καὶ αὖθις, τοὺς μὲν, σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν λέγων· τοὺς δὲ, σκεύη ἐλέους, προητοιμασμένα καὶ κεκλημένα εἰς δόξαν. καὶ αὖθις λέγων, οὐδεὶς ἑαυτῷ ζῇ,

καὶ

οὐχ ὡς μηδ' ὅλως μέλον αὐτῷ βοῶν τε καὶ τῶν ὁμοίων, ἀλλ' ὡς τῆς περὶ τούτων προνοίας μηδεμίαν σχεδὸν πρὸς τὴν περὶ τῶν ἀνθρώπων πρόνοιαν ἐχούσης παράθεσιν. ὥστε ταύτην μόνον δύνασθαι καὶ χρῆναι καλεῖσθαι πρόνοιαν ἀληθῶς καὶ φροντίδα τοῦ θείου, παντὸς ἕνεκεν δικαίου καὶ λόγου. τούτων δὲ ἀναιρουμένων, ὡς εἴρηται, εἰκῆ μὲν ἰὼβ ἐπαινεῖται λέγων, ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο: εἰκῆ δὲ καὶ δαβὶδ πάνυ τιμᾶται καθ' ἡμέραν ἐν ἐκκλησίαις, διὰ πάντων αὐτοῦ τῶν ψαλμῶν σχεδὸν τὸν θεῖον ἀνυμνῶν καὶ κηρύττων προορισμὸν, οὐκ ἐφ' ἑκάστῳ μόνον ἀνθρώπῳ λέγων, τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ καὶ τὰ ἑξῆς, ἀλλὰ καὶ ἔθνεσιν ὅλοις, καὶ συνοικίαις, καὶ πόλεσιν: ἡσαΐᾳ συμφώνως καὶ τῷ ἀμώς. τῷ μὲν λέγοντι, ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακά: τῷ δὲ, οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν κύριος οὐκ ἐποίησε. καὶ αὖθις αὐτῷ τῷ ἡσαΐᾳ, πάντα τὰ ἡμέτερα ἔργα εἰργάσω κύριε ἐν ἡμῖν. εἰκῆ δὲ αἱ τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων ἐπιστασίαι, δι' ὧν ταῦτα ὑπηρετουμένων ταῖς θείαις ψήφοις ἀνύεται. τοῦ δὲ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ λέγοντος, ὅτι ἄνευ τοῦ θείου θελήματος οὐδὲ θρὶξ ἐκ τῆς ἡμῶν ἀπόλλυται κεφαλῆς, καὶ τὰ ἑξῆς: καὶ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος αὖ, ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτως

ἔδει

διοικήσεως. ἐπεὶ καὶ ὑποτετάχέναι ὁ θεὸς λέγεται τῷ ἀνθρώπῳ πάντα ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ καταστάντι, καὶ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένῳ. διὸ καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως παυσομένης, καὶ ἡ τῶν οὐρανίων συναναπαύσεσθαι κίνησις, τὰ θεῖα φασὶ λόγια, ὡς ἐκείνῃ πρὸς ἔργου τεταγμένη δουλεύειν. ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα ἐῶμεν. περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, τίς ἔσται λοιπὸν ἡ τοῦ οὐρανίου πατρὸς πρόνοια, εἰ τέλος μὲν αὐτῶν τὸ τυχεῖν τῆς μακαρίας ζωῆς, ὁδὸς δὲ ἡ ἐνταῦθα ζωή, ἣν καλῶς ὁδεύοντες ἐφικνοῦνται τοῦ τέλους. οὔτε δὲ καλῶς ὁδεύειν, οὔτε τοῦ τέλους τυγχάνειν ἔχουσιν ἄνευ θεοῦ. ὁ δὲ τῆς ὁδοιπορείας αὐτῶν, τουτέστι, τῆς ἐνταῦθα ζωῆς μὴ φροντίζει, ἀρχομένης τε καὶ προβαινούσης καὶ τελειουμένης, ὅπως ἂν δι' αὐτῆς εὐοδοῖντο πρὸς τὸ τέλος καλῶς ὑπερπηδῶντες πᾶσαν δυσχέρειαν ἐξ ἀπείρων συναντῶσαν τῶν τρόπων, μὴ δὲ πατρικῶς οἰκονομοίη τὰ τέκνα, ἀλλ' ἐῴη μόνον αὐτὰ φύσεώς τε ἀσθενείᾳ καὶ προαιρέσεως ἀστασίᾳ, καὶ τύχης ἀλογίᾳ φέρεσθαι, δι' ὧν ἀδύνατόν ἐστιν τοῦ ὑπερφυοῦς ἐκείνου τέλους τυχεῖν, καὶ τοσοῦτον προνοοῖτο τῶν τέκνων, ὅσον καὶ τῶν βοῶν, οὐκ εἰδικώτατόν τινα τρόπον. ἀλλ' ὁ μακάριος παῦλος ἐν τῇ πρὸς κορινθίους, οὐ μέλειν τῷ θεῷ φησι περὶ τῶν βοῶν·

οὐχ

μέγαν φωστῆρα δεῖξαι βουλόμεθα. ἐπὶ τούτοις ἤδη καλῶς, σκοπείσθω γὰρ ἅμα καὶ τοὐναντίον, εἰς μείζω τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν, ὥσπερ ἄρα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τε καὶ τελευτῆς, προαιρέσει τε αὐτῶν καὶ φύσει καὶ τύχῃ καταλειπομένων αὖ καθάπαξ, ἢ καὶ μόνῃ τῇ κοινῇ καὶ προσκαίρῳ περὶ τὰ ζῶντα πάντα προνοίᾳ, οἰχήσεται μὲν ἡ τοῖς ἀνθρώποις κειμένου τέλους ἐπιτεύξις. τοῦ καθάπαξ ὄντος ὑπερφυοῦς, οὐδεὶς αὐτῷ προσαχθῆναι δύναται, μὴ τοῦ θεμένου τε καὶ ὁρίσαντος οὕτω προσάγοντος, τῷ λύειν τὰς πολλὰς ἐνταῦθα δυσχερείας, καὶ τοσαύταις ταῖς εἰρημέναις μεθόδοις. καὶ μάτην μὲν μωϋσῆς, καὶ ὁ δι' αὐτοῦ παιδαγωγικὸς νόμος, πρὸς μείζω τεταγμένος νόμον καὶ τελεώτερον: μάτην δὲ πᾶσα ἡ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας σπουδή, συλλήβδην εἰπεῖν. οὐ γὰρ δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν. ὁ δὲ θεῖος προορισμὸς οὐκ ἔσται λοιπόν, ὡς οὔτε αὐτοῖς προσάγοντος κατὰ καιρὸν αὐτοὺς τῷ (αυτη) ὅρῳ καὶ τῷ σκοπῷ: οὐθ' ἑαυτῷ πόῤῥωθεν, καὶ πρὶν γενέσθαι αὐτοὺς προεγνωκότος. ἡ δὲ θεία συναναιρεθήσεται πρόνοια, οὐ τῶν ἀνθρωπίνων μόνον πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδόν. τὴν γὰρ ποικιλωτάτην καὶ σοφωτάτην τῶν ἀνθρωπίνων διοίκησιν, τέλος ἡ ἡμετέρα πίστις καὶ καρπὸν ποιεῖται τῆς ἁπλουστέρας τοῦ παντὸς

σωζομένους οὕτως, ἐπειδὰν καὶ τὸ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωσιν ἅπαν, τῇ θείᾳ περὶ αὐτοὺς καὶ ὑπερφυεῖ δωρεᾷ· καὶ εἰδὼς, ὡς ὁρισθήσονται, καὶ πρὶν ὁρισθῆναι· οὐδὲ πρὶν ὁρισθῆναι μόνον, καὶ τοῦ τέλους τυχεῖν· ἀλλὰ καὶ πρὶν αὐτοὺς γεγονέναι καὶ εἶναι, προορίζειν λέγεται. καὶ προωρισμένοι πάλιν οὗτοι καλοῦνται. καὶ προώρισε μὲν σωθῆναι τοὺς σωζομένους, ὥσπερ καὶ σώζει· σώζει δὲ, ὡς καὶ σωθῆναι προώρισεν. ὥσπερ ἂν οἱ καθάπαξ ἀφηνιάζοντες τῆς πρὸς τὸν ὅρον ὁδοῦ, ἢ πλαγιάζοντες ἔνθεν κἀκεῖθεν ἑκόντες, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ περὶ αὐτοὺς ἀκυροῦντες σπουδὴν, ἣν ὡς ἂν ὁρίζοιντό τε καὶ ὁρισθεῖεν, πᾶσι τρόποις ἐνδείκνυνται. καὶ οὕτω τοῦ ὅρου δικαίως ἐκπίπτοντες, ἀποδοκιμάζονται μὲν δι' ἑαυτοὺς, ἐπειδὰν ὁ καιρὸς αὐτοῖς ἐπιστῇ, τοῦ πείρᾳ γνῶναι τὴν τοῦ τέλους ἀπόδειξιν. τῷ δὲ θεῷ προαποδεδοκιμασμένοι καὶ πρὶν γενέσθαι τυγχάνουσιν, οὐχ ὡς αἰωνίως ἀποδοκιμάζειν ἐθέλοντι, ἀλλ' ὡς αἰωνίως ἀποδοκιμασθησομένους εἰδότι, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἀκυρώσαντας τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς πρόνοιαν, καὶ τὴν πρὸς τὸ τυχεῖν τοῦ τέλους σπουδήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἰδίας καὶ μεγάλης δεῖται τῆς πραγματείας. ἰτέον δὲ νῦν ἐπὶ τὸ προκείμενον. οὐ γὰρ περὶ τοῦ θείου προορισμοῦ διαλαβεῖν, ἀλλὰ τὸ κινῆσαν τὸν

μέγαν

πρὸς τὸ βέλτιστον, ὡς μηδὲν τὴν θείαν ἀγαθότητα
τῆς πατρικῆς προνοίας ἐκλελοιπέναι τοῖς τέκνοις, ὁ-
πόσοι τῆς ζωῆς ἐκείνης ἐρῶσι, τῆς παρούσης ὀλίγα καὶ
κατὰ νόμον φροντίζοντες. τὸ δὲ τῆς ζωῆς τέλος αὐτοῖς
ἐπιπέμπων, ἢ παρασκευάζεσθαι συγχωρῶν κατά τε
χρόνον καὶ τρόπον, οἷον ἂν γένοιτο ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ
προνοίαις συνᾳδόν, πρὸς τὸ καθάπαξ ὁρισθῆναι
καλῶς καὶ ταῖς τῶν ὁριζομένων παρακολουθήσεσι καὶ
σπουδαῖς, ὑπὲρ τῆς οἰκείας σωτηρίας πρεπόντως.
διὰ ταῦτα καὶ προνοεῖν μὲν ἁπάντων ὁ θεὸς λέγεται
τῶν ὑπ' αὐτῶν γεγονότων, καὶ τὸ τῆς θείας προνοίας ὑπ' αὐτοῦ
ἀγαθὸν εἰς πάντα διήκει τὰ ὁπωσοῦν τοῦ εἶναι μετέ-
χοντα· προορίζειν δὲ τὴν λογικὴν φύσιν μόνον τὸν
ἄνθρωπον. ὡς εἶναι ταυτὸν μὲν ἐπ' ἀνθρώπου, πρό- ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου
νοιαν θεοῦ καὶ προορισμόν, ἑκατέρῳ γὰρ ὁ λόγος δη-
λοῦται, τῆς εἰς τὸ οἰκεῖον τάξεως τέλος· ἁπλῶς δὲ, οὐ
ταυτὸν, ἀλλὰ μέρος τῆς προνοίας ἐξῃρημένον. τὰ
μὲν γὰρ ἄλλα τάττονται πρὸς τέλος τῇ αὐτῶν φύσει
σύστοιχον, καὶ ἄγονται μόνον ὡς ἐτάχθησαν ἄγεσθαι,
οὐκ ἄγουσιν ἑαυτά. ἄνθρωπος δὲ πρὸς τέλος ὑπε-
ρφυὲς, ὁριζόμενος μὲν ὑπὸ θεοῦ πρὸς αὐτὸν, καὶ
οἴκοθεν δὲ ἀγόμενος ἅμα, καὶ ἀγγέλῳ φύλακι
βοηθούμενος. ὡς οὖν αὐτὸς μόνος εἰδὼς τοὺς ὁρισθη-

λος, καὶ τὸν σκοπὸν, οὐδενὸς τῶν ὄντων, οὐδὲ πάντων ὁμοῦ, ὅπερ γε δυναμένων, αὐτὸς καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὁρίζει. εἰ γὰρ καὶ ὅρος αὐτοῦ ἐστιν, οὕτω τῷ θεῷ δόξαν, ἀλλ' ὑπερφυὴς, καὶ ὁρίζει συγκινῶν, καὶ οἴκοθεν κινουμένην. τὴν γὰρ προαιρετικὴν αὐτῇ δύναμιν δέδωκεν, ὡς δύνασθαι καὶ οἴκοθεν πρὸς ἐκεῖνον κινεῖσθαι μετὰ τῆς ἄνωθεν ὁδηγίας, ὁδηγῶν ἐπὶ τοῦτο συνεπωθῶν, λύων τὰς δυσχερείας, ἐπιφέρων ἄλλας, κατὰ δέη πρὸς γυμνασίαν, παραχωρῶν ὑπονοστεῖν ἐπὶ τῷ συμφέροντι, ἀποστρέφοντας εὐθὺς ἐπανάγων, παρακαλῶν, θλίβων αὖ, ὁπόταν καὶ τοῦτο συμφέρει, τὰ μὲν ἀφανῶς, τὰ δὲ καὶ προδήλως τοῖς περὶ ταῦτα προσέχουσι· καὶ τὰ μὲν ἀμέσως δι' ἑαυτοῦ ποιῶν, ὅτε χάριν ἐπιπέμπων ἐνίησι· τὰ δὲ διὰ τῶν φυλαττόντων ἀγγέλων, ὧν ἕκαστος ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων ἀφωρισμένος, κινεῖ μὲν πρὸς τἀγαθὸν, ἀπαλλάττει δὲ τῶν δαιμόνων ἐνέδρας, ἣν ὑποκρύπτουσιν ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, κατὰ τὸν Δαβὶδ, ᾗ πορευόμεθα, οὐ ταῖς ψυχαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ζωαῖς ἡμῶν ὅσον δύναται)· καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἐνισχύει, ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστιν, οὔτε δεῖ τῶν ἀνεξιχνιάστων καὶ ἀναριθμήτων κατατολμᾶν· τὴν μὲν ζωὴν πᾶσαν οὕτως οἰκονομῶν αὐτοῖς

γινομένης ἐν χρόνῳ, τοῦ θεοῦ πέμποντος αὐτὸν ἐπὶ τὸν ὅρον ἐκεῖνον, ὡς τοῦ τοξότου τὸ βέλος πρὸς τὸν σκοπὸν, καὶ πέμποντος, ὡς οἴκοθεν μόνον ἀδυνατοῦντα, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο γεγένηται. καὶ διὰ τοῦτο τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς ἐλλείψεις ταῖς περὶ τὴν ζωὴν ποικίλαις οἰκονομίαις αὐτοῦ, καὶ τὴν τελευτὴν ἰωμένου καὶ θεραπεύοντος δι' ἐλέους ὑπερβολήν. οὐ γὰρ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, ὧν ἡμεῖς ἐποιήσαμεν, ὁ θεῖος φησὶν ἀπόστολος, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς. ἐκ τότε καὶ νῦν, καὶ ἕως ἂν ἡ τῶν ἀνθρώπων γένεσις ᾖ, ὡς ἅπαξ οἴκτῳ μόνῳ οἰκείῳ, τὴν τῆς ζωῆς ὁδὸν ἀνοίξας ἡμῖν. ὁ γὰρ πάντων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ προνοούμενος εὐλόγως θεὸς, κατὰ τὴν ἑκάστων ἀξίαν καὶ τάξιν ἐν τῷ παντὶ ἰδιαιτάτην τῇ λογικῇ φύσει χαριζόμενος πρόνοιαν, τοῖς δώροις, οἷς αὐτὴν ἐκόσμησε πρέπουσαν, καὶ τέλος αὐτῇ τοῦ γεγονέναι καὶ εἶναι, τὴν μακαρίαν τάξας ζωὴν, ἐν τῇ εἰλικρινεῖ καὶ ἀμέσῳ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν θείων γνώσει συνισταμένην. αὕτη γάρ ἐστι, φησὶν, ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν χριστὸν, τουτέστι, τὰ τῆς θεολογίας καὶ οἰκονομίας ἀπόρρητα. ἃ νῦν ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι βλέπουσιν οἱ πιστεύοντες, αὐτοὺς αὐτῇ τὸν ὅρον ἐκεῖνον τίθησι, καὶ τὸ τέ-

ταῦτα μὲν ἐν ἑνὶ λόγῳ φησίν. ἐκ τοῦ παρήκοντος οὖν δογματίζει τὴν πατρικὴν ὁμοῦ καὶ δεσποτικὴν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ μεταστάσεως πρόνοιαν· καὶ ὅλως τὸν θεῖον ἐν τοῖς ἀνθρώποις προορισμὸν καὶ ὑποδείγμασι καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεσι μετὰ πολλῆς δεικνύων σπουδῆς· καίτοιγε, εἰ πρὸς ἀντιλέγοντας ἐποιεῖτο τὸν λόγον, εἶδες ἂν πᾶσαν τὴν ἱερὰν γραφὴν αὐτὸν ἐπιφέροντα. ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῶν αὐτοῦ λόγων, προδιατεταγμένον ἐν ἑκάστοις τῆς ζωῆς τὸ τέλος καλεῖ· κἀντεῦθεν ἄνισα καὶ ἀνόμοια γίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βίου τὰ πέρατα, κατὰ τὰς περὶ ἕκαστον διαφόρους καὶ ἡμῖν ἀνεννοήτους τοῦ θείου οἰκονομίας, ἄνισα μὲν κατὰ τὸν χρόνον δηλονότι, ἀνόμοια δὲ κατὰ τὸν τρόπον. αὗται λέξεις ἐκείνου. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐκ τοῦ παρήκοντος ἔλεγεν ἐκεῖνα τὰ πρῶτα, ἀλλὰ προὔργου, καὶ ὡς οὕτω φρονῶν· ἀρκείτω σοὶ ταῦτα. ἀλλὰ μὴν καὶ ἀξίως τῆς παντοίας σοφίας αὐτοῦ καὶ μεγαλονοίας, καὶ τοῦ φωτίζοντος αὐτὸν πνεύματος, οὕτως ἐφρόνει τε καὶ ἐδίδασκεν ὁ ἔνθεος τῆς οἰκουμένης φωστήρ. ᾔδει μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν τὸν θεῖον πανσόφως καὶ πανταγάθως ἐνεργοῦντα προορισμόν, ὅς ἐστιν ἡ ἀΐδιος ἐν τῷ θεῷ τάξις τῆς ἐπὶ τὴν μακαρίαν ζωὴν ὁδηγίας τοῦ ἀνθρώπου, καίτοι

γινο-

μηδὲ ἐκπέσῃς τῶν ὅρων τῆς εὐσεβείας. ὁ γὰρ πλά-
σας ἡμᾶς καὶ ψυχώσας θεὸς, ἰδίαν ἔδωκεν ἑκάστῃ
ψυχῇ τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν, καὶ ἄλλοις ἄλλους ὅρους
ἔπηξε τῆς ἐξόδου. τὸν μὲν γὰρ ἐπὶ πλεῖον περιμεῖναι
τῇ παρουσίᾳ τῆς σαρκὸς ᾠκονόμησε: τὸν δὲ θᾶττον
ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος διετάξατο,
κατὰ τοὺς τῆς ἀρρήτου σοφίας ἑαυτοῦ καὶ δικαιοσύνης
λόγους. ὥσπερ οὖν οἱ ταῖς εἱρκταῖς ἐμπίπτοντες, οἱ
μὲν ἐπὶ πλείονα χρόνον τῇ κακώσει τῶν δεσμωτη-
ρίων ἐναποκλείονται: οἱ δὲ ταχυτέραν εὑρίσκουσι
τὴν τῆς κακοπαθείας ἀπαλλαγήν: οὕτω καὶ αἱ ψυ-
χαὶ, αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ προσκατέχονται τῇ ζωῇ ταύ-
τῃ, αἱ δὲ ἐπ' ἔλαττον, κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἀναλογίας ἑ-
κάστου. σοφῶς καὶ βαθέως, ὡς οὐκ ἂν ἐφίκοιτο νοῦς
ἀνθρώπων, τὰ περὶ ἕκαστον ἡμῶν τοῦ κτίσαντος
προβλεπομένου. οὐκ ἀκούεις λέγοντος τοῦ Δαβίδ:
ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου; οὐκ ἤκου-
σας περὶ τοῦ ἁγίου, ὅτι ἀπελύθη αὐτοῦ ἡ ψυχή; τί
δὲ συμεὼν, ὅτε ἐνηγκαλίσατο τὸν κύριον ἡμῶν,
ποίαν φωνὴν ἀφῆκεν; οὐχ, ὅτι νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦ-
λόν σου δέσποτα; τοῖς γὰρ ἐπειγομένοις πρὸς τὴν ἄνω
διαγωγὴν βαρυτέρα πάσης κολάσεως, καὶ δεσμω-
τηρίου παντὸς, ἡ μετὰ τοῦ σώματός ἐστι διατριβή.

ταῦτα

μένοις εἴπῃ ἢ βούλοιντο πείθεσθαι, προὐργιαίτατον αὐτῷ, ὡς διὰ τοῦτο μάλιστα πειθομένοις, ὥστε πάνυ χυδαῖον οὕτως ἐξαιτιᾶσθαι τὸν καθάπαξ ἀναίτιον. ἀλλὰ φρονιμώτερον ἂν ἐξηγοῖντο λέγοντες, ὡς εἰ σοφὸς ἦν καὶ θεῖος, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος ἠγνόησεν ἐν τούτῳ τῷ μέρει, καὶ οὐκ ἠδυνήθη καλῶς τῆς ἀληθοῦς καὶ σοφῆς ἐφικέσθαι γνώμης καὶ διακρίσεως. ἀλλ' οὐ δὲ τοῦτο λόγον ἔχον ἐστίν. ἡμεῖς γὰρ καί τοι τὸν μέγαν εἰδότες οὐ σοφίᾳ μόνον παρεληλακότα πάντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ θεοῦ φωτισμοῖς διαπρέψαντα, ὅμως οὐκ αὐτῷ τιθέμεθα μᾶλλον ἢ ἀθανασίῳ, καὶ γρηγορείῳ τῷ θεολόγῳ, καὶ τῷ νύσσης αὐτῷ, καὶ αὐγουστίνῳ, οἷς πᾶσιν ὁ μέγας ἐνταῦθα συνᾴδει βασίλειος, καὶ οὗτοι πάντες αὐτῷ. καὶ πῶς οἷόν τε τηλικούτους διδασκάλους ὁμοῦ περὶ τοῦτο πλανηθῆναι τὸ μέρος; ὅτι δὲ πολλαχοῦ τὰ αὐτὰ ταῦτα φησί, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπεξεργασίας, ὡς προὔργου τὸν περὶ τούτων λόγον ποιούμενος, καὶ ὠφελεῖν μέλλων τῇ δόξῃ τῆς ἀληθείας τοὺς παρακολουθεῖν δυναμένους: ἄκουε τί φησιν ἀλλαχοῦ, καὶ σπουδάσας διηρήσεις, μὴ αὐτόματόν τινα εἴπῃς συντυχίαν τῶν γινομένων ἀνθρώποις, ὡς μηδενὸς προεστάτου τὸν κόσμον οἰκονομοῦντος, πονηρὰ δόγματα ὑποτιθέμενος σεαυτῷ,

μηδὲ

τοῖς μεγίστοις ἑκὼν περὶ τῶν θείων ψευδόμενος, καὶ ταῦτα μηδὲ πρὸς δῆμον τὸν λόγον ποιούμενος, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ πεπαιδευμένοις τε καὶ παρακολουθεῖν δυναμένοις, καὶ μὴν παντὶ συλλογιζομένῳ, εἰ καὶ σκοπός ἐστι τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ παρήκοντος αἱ προτάσεις λαμβάνονται. πρὸς δὲ τὸν λόγον, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἀλήθειαν ἁπλῶς δηλονότι, αὗται τὸ μᾶλλον εἰσὶ πάρεργον, ὡς ἄνευ αὐτῶν, ἀδύνατον συμπεραίνειν. ὁ δὲ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐκ τοῦ παρήκοντος ποιήσεται καὶ παρέργως τὴν ἐκ τῶν θείων λογίων ἀπόδειξιν; εἰ δὲ καὶ ἐκ μὴ ἀληθῶν, τὸ πεῖσαι μόνον σκοπῶν, ἔπι τῆς ἀληθείας ἔσται διδάσκαλος, ἢ σοφισταῖς ἐναρίθμιος μᾶλλον; εἰ τοίνυν ἐκ τῆς οὐρανίου προδιατάξεως περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τε καὶ τελευτῆς, κατά τε χρόνον καὶ τρόπον ὁ μέγας ἤθελε πείθειν, μεθ' ὑπομονῆς εὐχαρίστου φέρειν τὴν τελευτὴν, μᾶλλον δὲ ἀναγκάζειν, ὡς ἄλλως μέλλοντας ἀσεβήσειν, ἢ τὸν θεῖον ἀγνοοῦντας προορισμὸν, ἢ εἰδότας καὶ οὐ φροντίζοντας ἐκ φιλοζωίας ἑαυτῶν τε καὶ τῶν οἰκείων ἀλόγου: οὐκ ἦν αὐτῷ μάλιστα πάρεργον ὁ περὶ τῆς θείας προδιατάξεως λόγος, τῷ μετὰ τῆς ἀληθείας πείθειν ἐθέλοντι, ἢ οὐχὶ καὶ τοῖς διδασκο-

περὶ ἡμᾶς συμφέρειν προβλεπομένους. σὺ δὲ ὁσιώτατε καὶ φίλτατε ἀκούειν λέγεις πολλῶν, πολλοῖς ἐπιχειρήμασι μὴ θελόντων τοῦτο, μηδὲ δεχομένων. ὅθεν καί τινας αὐτῶν τὸν μέγαν ἐξαιρουμένους ἐπὶ τούτῳ βασίλειον, λέγειν, ὡς ἐκ τοῦ παρήκοντος εἶπεν οὕτω, καὶ δι' ὠφέλειαν τῶν τότε ἐκείνου ἀκουόντων. εἶναι μὲν πολλοὺς τοὺς ταῦτα λέγοντας, οὐδὲν θαυμαστόν. τὰ γὰρ θεῖα καὶ ὑψηλὰ καὶ φιλοσοφίας γέμοντα τοὺς πολλοὺς διαπέφευγεν. ὅθεν οὐδὲ χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς ἐκείνους λόγον οὐδένα. σὲ δὲ εὐνοίας ἕνεκα τῷ μεγάλῳ συνισῶμεν πατρὶ, καὶ τῷ τὴν ἱερὰν ἐκείνου ψυχὴν φωτίσαντι πνεύματι. ἔστω δὲ ὡς αὐτοί φασιν ἐκ τοῦ παρήκοντος θεολογεῖν ἵνα τῶν ἀληθῶν θεολόγων, ἀλλὰ ψευδῆ θεολογεῖν οὐχ οἷόν τε, οὔτε πρότερον, οὔτ' ἐκ τοῦ παρήκοντος θεολογοῦντα. ἔμελλε δὲ ἐκ τοῦ παρήκοντος θεολογεῖν ποτὲ, ὁ πάσης προσοχῆς καὶ ἀκριβείας κανών· καὶ ταῦτα περὶ μεγίστου δόγματος, καὶ εἰς τὸ δεύτερον τῆς πίστεως ἀνήκοντος ἄρθρον, καὶ δι' ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων ἔμελλε ψευδῆ προτιθέναι δόγματα; καὶ ὠφέλεια τῶν ἀκουόντων ἂν ἦν, ἵνα περὶ τὸ ἦθος ἢ βελτίους γινόμενοι, ψευδοδοξῶσι περὶ θεοῦ καὶ τῶν θείων; καὶ ὠφελῶν ἄλλους ἐν μικροῖς, ἔβλαπτεν ἑαυτὸν ἐν

τοῖς

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ

ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΝ ΙΩΣΗΦ, τὸν ἐν θεσσαλονίκῃ.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ.

Κλινοπετὴς ἐδεξάμην σου τὴν ἐπιστολήν, καὶ νῦν ὀψὲ μικρὸν ἀνασφήλας τῆς νόσου, ἐβουλόμην μὲν μηδὲν ἀποκρίνεσθαι περὶ ὧν ἐπυνθάνου, συνήθει δὲ γραφῇ τὸ τῆς εὐνοίας χρέος πληροῦν. ὁ γὰρ ἡμέτερος καιρὸς καὶ τῶν ἡμετέρων ὤχετο λόγων, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ δεῖ τὴν ἐσχάτην ἀμορφίαν τοῦ γένους ἐν ἅπαντι πράγματι, καθημένους ἐν γωνίᾳ που θρηνεῖν σιωπῇ, καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς τοιαύτης ἐξαιτεῖσθαι ζωῆς, ὁπόταν ἐπινεύει τὸ θεῖον. ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν μέγαν βασίλειον αἰδὼς κατηνάγκασεν. ἐκείνῳ τοίνυν ἔχοις ἂν τὴν χάριν, οὐχ ὑμῖν, ταυτησὶ τῆς ἀπολογίας. ὁ μὲν γὰρ μέγας τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος φησί που, θανάτοι δὲ ἐπάγονται, τῶν ὅρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὓς περὶ ἕκαστον ἔπηξεν ἡ δικαία τοῦ θεοῦ κρίσις, πόῤῥωθεν τὸ

HAVE. IACOBE. MONAVI

AMPLISS. NOBILISS.

BENE. TIBI. BENE. TVIS.

DAVID. HOESCHELIVS.

VIRTVTVM. TVAR. ADMIRATOR.

EARVM. ERGO

AMORIS. ET. OBSERV. ERGO.

ERODITO. TE. MNEMOSYNO.

MERENTEM. MERITO.

MACTVM. VOLVIT.

GENNADIVS SCHOLARIVS, PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANVS

DE PRÆDESTINATIONE.

A DAVIDE HOESCHELIO, Aug. nunc primum editus.

AVGVSTÆ VINDELICORVM
ad insigne pinus.

Cum priuilegio Cæs. perpetuo.

ANNO MD VIC.